

ВИЗНАЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ ПОГЛЯДИ

Доктрина вважає поняття гендеру одним з найважливіших результатів розвитку філософії та ідеології прав людини. В основі гендерного підходу лежать ідеї рівноправ'я, свободи та поваги до гідності особи, які в умовах сучасного цивілізованого суспільства набули нових ознак. Тому є великою помилкою розглядати гендер як виключно боротьбу жінок за рівні з чоловіками права, чи лише як їх боротьбу за свої права, чи як намагання жінок взяти «історичний реванш» у взаємовідносинах з чоловіками. Слід визнати, що сучасний світ дійсно не надає фактичної можливості чоловікам і жінкам користуватися рівними правами, хоча юридично такі права часто проголошені як рівні. Так само слід визнати, що історично саме жінки були більш дискримінованою групою, що певною мірою відбилося на їх сучасному стані в суспільстві. Не можна стверджувати, що чоловіки є абсолютно юридично захищеними у своїх правах і що вони не потерпають від дискримінації за статевою ознакою [2, с. 11]. На цих протиріччях і базується актуальність представленого дослідження — винайти, сформулювати та вирішити хоча б на теоретичному рівні певну сукупність проблем, що мають гендерний характер.

Отже, гендер не має чоловічого чи жіночого обличчя. Водночас статевий аспект був наявним у боротьбі за рівноправ'я. І про цей аспект слід згадати, бо саме він мав принципове значення для формування поняття гендеру та гендерної рівності.

Гендерна рівність — складова загального принципу рівності як принципу демократичної побудови суспільства. Право розуміють сьогодні як рівну міру свободи всіх і кожного — чоловіків і жінок [1, с. 104]. Правовий принцип рівності означає відсутність будь-якої нерівності чи обмежень прав особи та громадянських свобод. Його реалізація передбачає існування справедливого суспільного устрою, в якому політико-правові реалії забезпечують максимальне дотримання прав особи. У правовій площині гендерна рівність функціонує як складова загального принципу рівності. Заснована на природно-правовій концепції, вона, водночас, є відмінною від інших структурних елементів принципу юридичної рівності, зокрема, рівності незалежно від віку, національності, раси, оскільки в юридичному вимірі рівність має два аспекти: рівні права та рівні можливості [6, с. 22].

Рівність чоловічої та жіночої статі означає рівність соціального статусу, всезагальну участь в усіх сферах суспільного, державного та приватного життя на основі самоусвідомлення особистих потреб та інтересів, подолання елемента ієрархічності, за якою чоловіки історично розглядалися як істоти вищі, а результати їх діяльності заздалегідь оцінювалися як суспільно більш значущі, ніж ті, що були досягнуті жінками.

Рівність прав означає наділення чоловіків та жінок юридично однаковими правами в усіх сферах життя та юридичне забезпечення рівних умов їх здійснення. Проте рівність прав не означає рівних можливостей у їх реалізації. Тому виникає третя складова — необхідність забезпечення рівності можливостей у здійсненні юридично наданих прав [8, с. 164].

Рівність можливостей — це фактична можливість користування правами й свободами людини незалежно від статі. Рівність можливостей забезпечується системою засобів рівного розподілу цінностей, що має виключати дискримінацію за статевою ознакою та уникати будь-якої можливості негативного впливу на життєдіяльність та самовираження особистості.

Можна сказати, що, з одного боку, думки сучасних науковців збігаються щодо питань гендерної рівності, гендерної політики та її впровадження у політичне та суспільне життя держав, а з другого — і до сьогодні ведуться спори щодо визначення гендеру та його реалізації на практиці, бо сам по собі гендер — незвичайний правовий інститут, а певний елемент, що є складовою не тільки кожної галузі права, а ще й структурною частиною суспільної моралі, етики, психології тощо.

Науковці, серед яких Н. Оніщенко, Т. Мельник, О. Дашковська, О. Львова та інші, у своїх багатоманітних працях наполягають на правовій регуляції гендерного питання і вважають, що вели-

чезного значення набуває не лише осмислення самої категорії «гендер», а й розроблення поняття гендерних правовідносин і навіть осмислення категорії гендерного права. Гендерні перетворення в суспільстві найчастіше та найбільше розвиваються поза державним впливом. Імпульсу їм надає саме суспільство. При цьому право відіграє роль регулятора гендерних відносин, втілюючи їх у нормативно-абстрактній формі, роблячи мірилом, еталоном поведінки, надаючи загальнообов'язкового характеру й юридичні гарантії захисту. Введені до сфери правового простору гендерні відносини стають об'єктом правового регулювання й елементом правової системи, а тому залежать від будь-яких структурних чи елементарних перетворень у ній. Отже, гендерні відносини зазнають владного впливу з боку держави, стають регульованими, набувають ознак стійкості, органічності, упорядкованості, етапності розвитку [8, с. 177].

Одним із завдань права є закріплення соціально корисних тенденцій суспільного розвитку. Правове регулювання гендерних процесів необхідне для їх гармонійного становлення, усунення викривлень, які можуть призвести до вищенаведених негативних наслідків і відкритого протистояння статей. Право має високу гуманітарну цінність як найвища форма соціальної взаємодії, котру не завжди мають інші соціальні регулятори. Тому його вплив на гендерні відносини повинен бути охарактеризований як позитивний [5, с. 27].

На жаль сучасна правова доктрина не має відповідного впливу на суспільство, а плоди її діяльності є лише відповідними порадами щодо реалізації гендерних концепцій на практиці. Тобто, вітчизняні науковці розробляють умовні плани впровадження гендерного підходу в роботу органів виконавчої, законодавчої та судової влади, а також формулюють та намагаються хоча б у теорії невілювати гендерну проблематику.

На момент сьогодення вчені вважають найбільшою проблемою чоловіків та жінок вже не юридичну нерівність, а неграмотну роботу механізмів захисту статевого паритету прав та можливостей, сукупність соціальних стереотипів, сформованих історією, неправильне виховання батьками своїх дітей тощо і самі вчені пропонують цілу низку рішень кожної з перерахованих проблем.

Слід також зазначити, що «жіноче питання» пройшло довгим шляхом: від зародження ідеї рівності прав та можливостей жінок і чоловіків до фактичного закріплення цієї ідеї як у міжнародних актах, так і в національному законодавстві кожної держави. Історія демонструє, що чоловіки довгий час займали домінуюче положення у світі, але це домінування скоріше мало характер «кривої ланки», посилюючись та послаблюючись: світу відомі і жінки-правителі, і жінки-письменниці, і жінки-суспільні діячі, які поважалися та перебували на одному соціальному рівні з чоловіками. Фактично такі жінки і спровокували «другу хвилю» фемінізму після Другої світової війни, коли найбільш значущі міжнародні організації, серед яких ООН та Рада Європи, задекларували у своїх статутах та різноманітних документах принцип гендерної рівності як один з основних і поставили у ряд інших цілей тисячоліття — досягнути рівності жінок та чоловіків, остаточно вирішити питання дискримінації за ознакою статі.

Таким чином, оцінюючи діяльність феміністського руху, можна сказати, що завдяки його зусиллям ще до середини 70-тих років у суспільній свідомості населення країн Західної Європи та Америки відбулися глибокі зрушення. Багато стереотипних уявлень про місце і роль жінки в суспільстві і родині суттєво змінилося або зникло. Затвердився новий тип жінки — самостійної, розкріпаченої, незалежної від чоловіка [8, с. 79].

Жінки звернули увагу світу на особисті проблеми і розпочали широку компанію щодо їх вирішення ще у XX ст. Наприкінці століття концепція боротьби за права жінок перейшла в філософію збереження рівності прав та можливостей чоловіків і жінок, приділяючи увагу не тільки зауваженням «слабкої статі», а й певній несправедливості щодо «сильної».

Як вже зазначалося вище, сучасна доктрина визначає роль, сутність та ознаки гендеру, гендерної політики та гендерної проблематики. Сучасні науковці не сперечаються щодо вже давно сформованого гендерного інституту — як правового, так і соціального. Вони лише виявляють існуючі проблеми, досліджують їх та надають поради щодо їх вирішення.

Найбільшою ж проблемою гендерного питання — як це насправді було завжди — є проблема людської свідомості. Та ж сама історія демонструє, що єдиного тільки юридичного закріплення соціальної та правової рівності статей недостатньо, щоб вирішити це питання повністю: у світі завжди існував, існує і буде існувати людський фактор. Тобто, доволі ламка, змінна та непостійна свідомість людини, яка потребує правильного, гендерно-коректного виховання.

Використані джерела:

1. Болотіна Н.Б. Соціальне законодавство України. Гендерна експертиза / Н.Б. Болотіна. — К.: Логос, 2001. — 82 с.
2. Впровадження гендерних підходів у діяльність органів виконавчої влади: [практичний посібник для державних службовців]. — К.: К.І.С., 2004. — 180 с.
3. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-В. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Оніщенко Н. Гендерні дослідження в сучасному суспільстві: проблеми, реалії, перспективи / Н. Оніщенко, С. Береза, Л. Макаренко // Віче. — 2009. — № 17. — С. 25–28.
6. Оніщенко Н. Правові аспекти гендерної політики в умовах подолання кризових явищ / Н. Оніщенко, О. Львова, Л. Макаренко // Віче. — 2009. — № 9. — С. 22-24.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року» від 27.12.06 № 1834. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1834-2006-%D0%BF>.
8. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні: [монографія] / [кол. авторів]; [за ред. Н.М. Оніщенко, О.В. Зайчука]. — К.: Юрид. думка, 2007. — 406 с.
9. Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 26.07.05 №1135/2005. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1135/2005>.

Гольцов І. С. Визначення гендерної рівності: доктринальний та практичний погляди.

У статті представлені дві точки зору щодо гендерної проблематики: теоретична на практична. Зазначені усі базисні установки сучасного гендеру, серед яких: рівність прав та можливостей, свобода самовираження статей тощо. Проаналізовано співвідношення реально діючих механізмів права з закріпленими де-юре положеннями. Зроблено висновок щодо впливу сукупності історичних подій гендерного характеру на сучасні погляди кожного окремого індивіда та загальну суспільну думку.

Ключові слова: гендерна рівність, гендерно-коректне виховання, дискримінація.

Гольцов И. С. Определение гендерного равенства: доктринальный и практический взгляды.

В статье представлены две точки зрения относительно гендерной проблематики: теоретическая и практическая. Указаны все базисные установки современного гендера, среди которых: равенство прав и возможностей, свобода самовыражения полов и т.п. Проанализировано соотношение реально действующих механизмов права с закреплёнными де-юре положениями. Сделан вывод о влиянии совокупности исторических событий гендерного характера на современные взгляды каждого отдельного индивида и общественное мнение в целом.

Ключевые слова: гендерное равенство, гендерно-корректное воспитание, дискриминация.

Goltsov I. The definition of gender equality: the doctrinal and practical views.

The paper presents two points of view regarding gender: theoretical and practical, has all basic installation of modern gender, including: equality of rights and opportunities, freedom of expression, etc., analyzed the relationship any mechanism with fixed rights in law provisions. It is concluded about the the aggregate impact of historical events on gender-modern views of every individual and the general public opinion.

Key words: gender equality, gender-sensitive education, discrimination.

Рекомендовано до друку юридичним факультетом Політико-правового коледжу «АЛСКО».